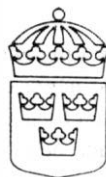

Motion till riksdagen

1988/89:L601

av Martin Olsson m.fl. (c)

Det allmännas skadeståndsansvar

Mot.
1988/89
L601-603

Rätten till skadestånd är av mycket stor betydelse för den enskildes ekonomiska trygghet. Grunderna för rätten till skadestånd anges i skadeståndslagen. När det gäller skadeståndsskyldighet, såväl i statlig affärsmässig som i annan statlig verksamhet och vid myndighetsutövning, är dock rätten till skadestånd begränsad i en rad hänseenden jämfört med vad som gäller i icke statlig verksamhet.

Enligt centerpartiets mening borde den naturliga utgångspunkten för rätten till skadestånd vara att en enskild som tillfogas skada eller förlust, till följd av åtgärd eller annat handlande från det allmännas sida, skall få ersättning enligt motsvarande regler, som gäller om hans eller hennes motpart varit en icke statlig verksamhet.

Under flera år har bl.a. från centerpartiet väckts motioner (senast motionen 1987/88:L603) med krav om utredning av dels statens skadeståndsskyldighet i affärsmässig verksamhet, dels skadeståndsansvaret för det allmänna, i syfte att stärka den enskildes rätt till skadestånd. Efter att riksdagsmajoriteten (s och vpk) motsatt sig en sådan utredning återkommer vi nu med samma motionskrav.

Statens skadeståndsskyldighet i affärsmässig verksamhet

När det gäller statens skadeståndsskyldighet i affärsmässig verksamhet finns vissa regler som kan begränsa rätten till skadestånd. Med anledning härav har frågor om skadeståndsskyldigheten för de statligt affärsdrivande verkens verksamhet tagits upp i flera riksdagsmotioner under de senaste åren. Det har gällt frågor som järnvägens ansvarighet för dröjsmålskostnader och postverkets ansvar för försenade eller förkomna försändelser samt televerkets ansvar gentemot abonnent som drabbats av förluster på grund av att han ej medtagits i telefonkatalog.

Bakgrunden till motionerna och motionskraven om översyn av det allmännas skadeståndsansvar har alltså varit att det för statligt affärsdrivande verk finns särskilda skadeståndsregler, som kan göra det svårare för den skadelidande att få ersättning.

Postverket är t.ex. inte ansvarigt för förluster som orsakats av försening under posthantering, med undantag av vissa fall för försenade assurerade eller rekommenderade försändelser eller assurerade paket.

Man får inte så sällan exempel på att försändelser inte kommer fram till adressaten inom normal tid och ibland t.o.m. att försändelser förkommer.

När det gäller försändelser mellan privatpersoner föranleder väl förseningarna knappast några ekonomiska förluster utan endast eventuellt viss irritation. Men om försändelserna däremot är av annan karaktär kan förseningar få besvärande och i vissa fall mycket betydelsefulla ekonomiska följder.

Exempel på förseningar, som kan bli kännbara ekonomiskt, eller på annat sätt, är exempelvis försändelser med ansökningshandlingar, anbud och besvarande av uppgifter. Det finns en påstådd ökande tendens till förseningar men vi vill här nöja oss med att konstatera att förseningar förekommer och kan leda till problem. Sjävlklart kan man inte begära att postverket skall kunna distribuera den mycket stora mängd försändelser det gäller varje år utan att förseningar och andra missöden inträffar. En annan iakttagelse är att det blivit svårare – förmodligen på grund av annan sorteringsteknik – att få klarhet om orsakerna och vilka eller vad som förorsakat förseningar, skador eller att försändelser har förkommit. En viktig fråga är postverkets ansvarighet och vilka ersättningar som kan utgå och i vad mån dessa bestämmelser behöver ses över. Även SJ:s och televerkets skadeståndsskyldighet är något begränsad enligt särskilda regler. Enligt "normalvillkor för järnvägstrafik" åtar sig järnvägen inte någon skyldighet att lämna ersättning till den resande för förluster till följd av tågförseningar, tåginställelser eller förfelad anslutning. Ersättning kan endast utgå om särskilda skäl kan anses föreligga.

Televerket har meddelat allmänna villkor för telefonabonnemang. I villkoren finns föreskrifter om bl.a. skadestånd. Problem och förluster kan en abonnent drabbas av bl.a. om han eller hon inte kommer med i telefonkatalogen såsom redovisades i lagutskottets betänkande (LU 1986/87:2) hösten 1986. I det fall som refererades där hade en advokat fallit bort ur telefonkatalogen och därigenom drabbats av allvarliga begränsningar i sin verksamhet. Hans skadeståndstalan ogillades med hänsyn till en friskrivningsklausul i avtalet om telefonabonnemang och till då gällande telefonreglemente.

När det gäller problem med att få ersättning av vägverket för förorsakade skador eller förluster kan nämnas ett fall där en kvinna för några år sedan fick sin bil totalhavererad av en backande vägmaskin, vars förare ej kontrollerat om det var fritt bakom vägmaskinen. Efter flera års kamp och upprepade framställningar för att få ersättning hade hon nu fått 75 procents, men ej full, ersättning, trots att det var helt klarlagt att endast vägmaskinen var vållande till olyckan.

Enligt vår mening bör det i skadeståndshänseende råda likställighet mellan staten, när den driver affärsverksamhet, och enskilda näringsidkare. Det bör vara en naturlig utgångspunkt att den enskilde – konsument eller näringsidkare – har samma skydd och rätt till skadestånd om motparten är staten som om det gäller övrig näringsverksamhet. Friskrivningsklausuler bör enligt vår mening inte få leda till att konsumentskyddet försvagas eller kringgås. Vi finner det klart otillfredsställande att det för staten, i egenskap av avtalspart i dessa hänseenden, finns undantag från rättsgrundsatser som eljest gäller. En sådan rättsgrundsats är allas likhet inför lagen, vilket i detta sammanhang innebär att allmänt erkända rättsprinciper skall gälla även staten som avtalspart i vanliga civilrättsliga relationer. Vi vill härvidlag erinra om att en näringsidkare såväl enligt köplagen som konsumenttjänstlagen är skade-

ståndsskyldig gentemot en konsument som tillfogas skada på grund av fel eller dröjsmål, såvida inte näringsidkaren kan visa att skadan inte berott på försummelse. Staten borde enligt vår mening i sin egenskap av avtalspart omfattas av tillämpningen av nämnda lagar på samma sätt som gäller för alla andra rättssubjekt.

Det får inte vara så att den enskilda människan skall ha svårare att hävda sin rätt och få ersättning för skador och förluster därför att staten är hans eller hennes motpart.

Det är därför enligt vår mening angeläget att en översyn görs av gällande regler om villkoren för statens skadeståndsskyldighet i affärsmässig verksamhet.

När riksdagen hösten 1988 senast behandlade dessa frågor (LU 1988/89:2) framhöll lagutskottets majoritet att den "än en gång vill stryka under att en skärpning av statens skadeståndsansvar vid affärsmässig verksamhet är förenad med stora svårigheter och kan leda till betydande kostnadsökningar för allmänheten i form av exempelvis högre portoavgifter eller dyrare järnvägsresor". Dessa argument, innebärande hot om fördyringar, kan enligt vår mening inte få hindra att reglerna ses över. Det är att märka att motsvarande argument knappast någon gång brukar framföras eller godtas i andra sammanhang när det gäller att ge den enskilde ett fullgott konsument-skydd.

Såsom förordades i en reservation, som fogades till nämnda utskottsbetänkande av de tre icke-socialistiska partiernas ledamöter, bör riksdagen enligt vår mening begära att en översyn företas av statens skadeståndsansvar i affärsmässig verksamhet i syfte att åstadkomma likställighet mellan statlig och annan verksamhet.

Det allmännas skadeståndsansvar

Vi vill även ta upp frågan om rätten till skadestånd för enskilda som drabbas av skador och förluster på grund av övrig statlig verksamhet samt myndighetsutövning. Som inledningsvis anförts är skadeståndsskyldigheten även härvidlag begränsad i en rad hänseenden.

Den offentliga verksamheten har expanderat kraftigt sedan skadeståndslagen infördes 1972 och betyder alltmer för vårt samhälle och för alla som enskilda medborgare. Detta har lett till att enskilda i allt större utsträckning blivit beroende av, och kommit i kontakt med, offentlig verksamhet och offentliga funktionärer i deras myndighetsutövning.

Under senare år synes det ha blivit vanligare att enskilda själva fått bära en stor del av de förluster eller skador som de åsamkats på grund av felaktig myndighetsutövning. Det har hänt att enskilda drabbats av stora förluster som det allmänna, trots vållande till skadan, inte alls ersatt. Bl.a. har tillämpningen av bevissäkringslagen gett mycket uppmärksammade exempel på där enskilda företagare drabbats av mycket stora ekonomiska och personliga skador och problem på grund av ingripanden som senare visat sig helt sakna saklig grund.

Det finns inte heller någon ovillkorlig rätt för den enskilde att få skadestånd av staten för skador som drabbat vederbörande vid polisengripanden.

de, även om det visar sig att den gripne var helt oskyldig. Fall har även redovisats där enskilda – utan att senare ha fått ersättning – drabbats av förluster på grund av felaktiga eller vilseledande uppgifter från myndigheter till honom, eller om honom eller hans företag.

Vi vill även erinra om de svårigheter, problem och dröjsmål som många av dem som skadats under militärtjänst möter när de begär ersättning. Det är enligt vår uppfattning mycket otillfredsställande att de som skadats under militärtjänst – alltså under fullgörande av en skyldighet mot vårt samhälle – kan tvingas kämpa under lång tid för att få en rättvis ersättning och att många aldrig tillerkänns en ersättning av den omfattning som vore naturlig om skadan orsakats i annat sammanhang.

Frågan om den enskildes möjligheter att få ersättning för skada eller förlust på grund av s.k. felaktig myndighetsutövning behöver alltså ses över. En översyn av reglerna för det allmännas skadeståndsansvar bör enligt vår mening dessutom omfatta frågan om myndigheters ansvar för skada som enskild drabbas av på grund av att han eller hon fått eller inrättat sig efter ett felaktigt besked från myndighet, utan att det därvid anses vara fråga om myndighetsutövning.

Att gränsdragningen mellan vad som anses vara myndighetsutövning eller ej är oklar i vissa fall och fått avgörande betydelse för rätten till skadestånd visar det s.k. Trifoliumfallet som avgjordes av högsta domstolen 1987 med rösterna tre mot två. Domstolens majoritet fann därvid att konsumentverkets utfärdande av ett pressmeddelande, som innehöll felaktiga uppgifter och därigenom kom att allvarligt skada ett företag, inte skulle bedömas ha innefattat myndighetsutövning. Företagets skadeståndstalan avvisades därför.

Möjligheten för den enskilde att få ersättning av stat eller kommun för skada som uppstått på grund av felaktig myndighetsutövning, eller genom annan offentlig verksamhet, är enligt vår mening en viktig del av den enskildes rättsskydd. Med hänsyn till att rätten till skadestånd inte är helt tillfredsställande bör enligt vår mening det allmännas skadeståndsansvar – liksom statens skadeståndsskyldighet i affärsmässig verksamhet – bli föremål för utredning i syfte att stärka den enskildes rätt till ersättning.

Hemställan

Mot. 1988/89

L601

Med hänvisning till det anförda hemställs

att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om utredning av dels statens skadeståndsskyldighet i affärsmässiga förhållanden, dels skadeståndsansvaret för det allmänna.

Stockholm den 10 januari 1989

Martin Olsson (c)

Bertil Fiskesjö (c)

Stina Eliasson (c)

Anders Svärd (c)

Rosa Östh (c)

Rune Backlund (c)

Bengt Kindbom (c)

Ingbritt Irhammar (c)

Birger Andersson (c)

Karin Starrin (c)

Kjell Eriksson (c)